

Горбунова К. М.,
канд. пед. наук, доцент кафедри методики професійного навчання,
Галєєва А. П.,
канд. пед. наук, доцент тракторів та сільськогосподарських машин,
експлуатації і технічного сервісу,
Літвінчук С. Б.,
канд. пед. наук, доцент кафедри методики професійного навчання,
e-mail: mpaui_trp@ukr.net,
МНАУ, м. Миколаїв, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ФАКТОРИ ПРОДУКТИВНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-АГРАРІЇВ

Статтю присвячено проблемам дидактики вищих аграрних навчальних закладів. В аспекті проведеного дослідження охарактеризовано соціально-педагогічні фактори, які детермінують позитивні зміни у процесі продуктивної професійної підготовки майбутніх фахівців-аграріїв. Здійснено аналіз педагогічних умов модернізації навчально-виховного процесу у вищих аграрних навчальних закладах.

Ключові слова: продуктивна професійна підготовка; педагогічні технології; аграрна педагогіка; соціально-педагогічні фактори; професійна діяльність; педагогічні умови; технічні дисципліни.

Постановка проблеми. Інтеграція України у світове співтовариство вимагає модернізації системи професійної підготовки майбутніх спеціалістів у вищій школі і, водночас, збереження цінних здобутків традиційної освіти. На це спрямовує Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті, головні положення якої покладені в основу як традиційних, так і нових альтернативних освітніх структур.

Сучасні соціально-економічні процеси зумовлюють продуктивні підходи до професійної підготовки студентів у вищих закладах освіти. Актуальним є питання забезпечення високоякісної підготовки творчих, активних, конкурентоспроможних фахівців нової генерації, здатних до плідної продуктивної праці.

Модернізація вищої освіти в Україні потребує пошуку нових підходів до подальшого вдосконалення процесу продуктивної професійної підготовки майбутніх спеціалістів різних галузей виробництва. Для забезпечення нового рівня якості означеної підготовки в контексті Болонського процесу необхідно здійснювати інноваційну педагогічну діяльність у процесі навчання і виховання молоді.

Безперечно, вища професійна освіта має бути спрямована на розвиток природних здібностей людини для активного, творчого мислення, формування інноваційного, перетворюючого інтелекту, що реалізується у професійній діяльній практиці. Зважаючи на це, метою означеної продуктивної підготовки є особистісно-професійний розвиток майбутніх фахівців. Означені цілі можуть бути реалізовані у процесі розв'язання таких освітніх завдань, як формування соціально-професійної спрямованості, соціально-професійної компетентності, професійно-важливих

якостей, професійно-значущих психологічних властивостей майбутніх фахівців.

Сучасна наука володіє значним позитивним досвідом у галузі професійної педагогіки. Однак, не повністю реалізується освітній потенціал, що обумовлює проведення нових наукових досліджень із метою підвищення якості професійної підготовки майбутніх спеціалістів у контексті Болонської декларації.

Кардинальні зміни, які сьогодні відбуваються в аграрній галузі економіки України, вимагають відповідного кадрового забезпечення, вдосконалення професійного рівня підготовки майбутніх аграріїв у вищих навчальних закладах.

– За таких умов, одним із головних завдань педагогіки вищої аграрної школи є розробка питань теорії навчання і виховання на основі аналізу закономірностей розвитку сучасного аграрного виробництва в умовах становлення ринкових відносин.

– Основним джерелом визначення і нагромадження достовірних даних для цього є вивчення стану і перспектив розвитку аграрного виробництва, професії та пов'язаних з ними галузей наукового знання. Доцільно виходити з того, що конкретні зміни, які необхідно внести у зміст професійної підготовки майбутнього спеціаліста, носять принциповий характер і обумовлені процесами, що відбуваються у сфері аграрного виробництва під впливом новітніх досягнень науки і техніки. Основи професії опосередковуються у процесі навчання змістом конкретних дисциплін. Зокрема, у циклі технічних дисциплін реалізується зміст професійної підготовки майбутнього фахівця, що відповідає сучасним вимогам аграрного виробництва та відображає необхідний рівень наукових знань.

Зміни, які відбуваються у аграрній освіті, тісно пов'язані з реформуванням сільського господарства – галузі, що знаходиться у складному становищі. За таких умов навчальна діяльність в аграрних закладах освіти повинна бути спрямована на пошук ефективних шляхів удосконалення професійної підготовки майбутніх аграріїв, забезпечення трансформування навчально-пізнавальної діяльності студентів у професійну з відповідною зміною потреб, мотивів, цілей. На сучасному етапі відродження нації перед навчальними закладами стоїть завдання постійного пошуку нових форм, методів і засобів органічного поєднання професійної підготовки майбутніх спеціалістів із формуванням у них глибокого наукового і національного світогляду, високої професійної культури, справжньої інтелігентності.

Формування майбутнього фахівця в умовах утвердження на селі нових економічних відносин має проходити в напрямі більшої універсализації, здатності молоді людини за необхідності визначити пріоритет своїх знань, умінь і навичок для подальшого їх розширення і поглиблення залежно від спрямування своєї професійної діяльності. Сучасний фахівець повинен володіти вміннями і методами впровадження передової технології, забезпечувати оптимальний режим роботи виробничого устаткування, постійно поглиблювати знання з економіки, права, менеджменту, маркетингу, уміти організувати юридичні відносини з господарствами; мати організаторські здібності, займатися підприємницькою діяльністю, володіти комунікативними якостями в роботі з людьми та економічними підходами до організації господарської діяльності. Отже, на основі вищезазначеного можна дійти висновку, що «...практика поглибленого розподілу праці в сільському господарстві і відповідна їй система підготовки вузькоспеціалізованих працівників себе вичерпала» [4, с. 107]. Саме в цьому вчені вбачають причину відчуження сільських працівників від землі, втрату ними самостійності.

Викладені міркування дають змогу стверджувати, що на землі повинні працювати творчі, активні та ініціативні люди, які вміють вирощувати сільськогосподарську продукцію, переробляти та реалізовувати її; це працівники з універсальною професійною підготовкою, які вмільно виконують не тільки доручені завдання, а й самостійно приймають рішення з широкого кола питань, поєднуючи в собі функції виконавця, організатора й управлінця [1]. За таких умов викладач не просто передає наукову інформацію, а й забезпечує професійну самореалізацію особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Великий внесок у розробку проблеми формування нового покоління фахівців аграрного профілю, яка набуває все більшого значення в умовах утвердження на селі нових економічних відносин, зробили такі науковці: Р. Р. Балан, А. І. Дьомін, П. Г. Лузан, В. М. Манько, Ю. П. Манько, Н. Ю. Матяш, П. М. Олійник, П. М. Решетнік, В. І. Рябець та інші вчені-педагоги. Зокрема, на думку Н. Ю. Матяша, аграрна реформа, створення економічної та правової баз для рівноправного існування всіх форм господарювання вимагає формування нового типу спеціаліста і потребує змін у змісті та

якості професійної підготовки фахівців аграрного виробництва всіх ланок. У працях вчених-науковців А. І. Дьоміна, П. Г. Лузана, В. І. Рябця узагальнено та доповнено теоретико-методологічні основи активізації навчання у вищій аграрній школі, а також представлено рекомендації щодо поетапного формування активності студентів у навчанні, що позитивно впливає на процес теоретичної і практичної підготовки спеціалістів для сільського господарства [4].

Постановка завдання. Метою означеної статті є дослідження соціально-педагогічних факторів, що детермінують позитивні зміни у процесі продуктивної професійної підготовки майбутніх фахівців-аграріїв. Підтверджено, що така підготовка має значення як для підготовки майбутніх студентів-аграріїв, так і для системи вищої аграрної педагогічної освіти загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Особливостями навчально-виховного процесу аграрних закладів освіти є їх професійна спрямованість і тісний зв'язок із аграрним виробництвом та досягненнями науки і техніки в цій галузі. Вивченням таких особливостей та багатьох інших проблем, на нашу думку, має займатися окремий розділ педагогіки, а саме, аграрна педагогіка [5].

Однією з головних проблем дидактики аграрних навчальних закладів є проблема змісту освіти. Вона знаходиться на перехресті діалектичних протиріч між збільшенням обсягу знань майбутніх спеціалістів та обмеженістю навчального процесу в часі, між широтою профілю професійної підготовки та глибиною спеціалізації, а також між темпами прогресу наукових знань у галузі аграрного виробництва та консерватизмом навчання.

Навчальні плани аграрних закладів освіти містять дисципліни, які об'єднані в такі цикли: фундаментальний, соціально-гуманітарний, технічний і спеціальний (включаючи практичне навчання). Усі названі цикли та окремі дисципліни мають безпосередній або опосередкований вихід у зміст професійної діяльності майбутнього спеціаліста на виробництві, визначений кваліфікаційною характеристикою (професіограмою) спеціальності.

Дидактична гіпотеза, покладена в основу змісту професійної підготовки майбутнього спеціаліста полягає в тому, що знання, вміння й навички з усіх дисциплін, які вивчаються, повинні з'єднуватися, систематизуватися і трансформуватися в умовах майбутньої професійної діяльності.

Важливо підкреслити, що значною мірою зв'язок науки і аграрного виробництва проявляється під час вивчення циклу технічних дисциплін, який забезпечує теоретичну і практичну основу професійного становлення майбутнього спеціаліста. У сучасних умовах зміст професійної підготовки представляє сукупність дидактично відібраних, систематизованих на основі наукових положень відповідних наук, сконцентрованих навколо важливих проблем спеціальності. Вивчення курсу технічних дисциплін має забезпечити майбутньому спеціалісту частку професійної підготовки з отриманням фундаментальних знань, умінь та навичок, що дадуть йому можливість швидко адапту-

ватися в умовах аграрного виробництва, котрі постійно змінюються, та ринку праці.

Зрозуміло, що отримані знання, вміння й навички з технічних дисциплін набувають практичного значення у професійній підготовці майбутніх фахівців. Вони спрямовані на «...розробку вивчення загальних принципів, законів використання та методів побудови і функціонування технологічних систем на основі пізнаних властивостей і законів природи для задоволення суспільних проблем, що з'явилися в підвищенні ефективності практичної діяльності людей» [2, с. 28]. Отже, технічні дисципліни включають у себе знання про способи застосування природничих і технічних законів з метою досягнення цілей майбутньої професійної діяльності та вміння користуватися ними.

У системі професійної підготовки чітко прослідковуються два вихідних поняття: її завдання і технологія їх розв'язання. Кожна дидактична задача розв'язується за допомогою адекватної технології навчання, цілісність якої забезпечується взаємозв'язком трьох її компонентів: дидактичних процесів, кваліфікації викладача та методики навчання.

У структурі завдання відображена мета як необхідність формування професійних якостей, а кожна задача розв'язується за допомогою відповідної технології навчання. Продуктивне навчання як ефективний результат навчання можливе тільки як точне відтворення наперед спроектованої педагогічної технології. Сьогодні необхідно, щоб трансформування навчально-пізнавальної діяльності в професійну здійснювалось через підготовку, яка за своїм технологічним змістом та організацією і управлінням відповідала б необхідним умовам сучасного виробництва. Це можливо лише за умов ефективної організації продуктивного навчання у вищих навчальних закладах, яке передбачає впровадження прогресивних інноваційних технологій, методів активного навчання, використання комп'ютерних технологій та формування самостійної активності майбутніх спеціалістів.

У контексті вищезазначеного доцільно підкреслити, що сучасний спеціаліст повинен не лише володіти своєю професією, а й орієнтуватися в сучасних складних політичних, економічних та соціальних проблемах, уміти аналізувати, прогнозувати та оцінювати наслідки своєї професійної діяльності в соціальній сфері.

Це зумовлює необхідність удосконалення професійної підготовки студентів з метою формування його не лише як майбутнього спеціаліста аграрного виробництва, а і як розвиненого, освіченого, духовно багатого фахівця.

Сучасні умови аграрного виробництва, прогресивні технології, нові машини та технічні комплекси вимагають формування відповідних знань, умінь та навичок у майбутніх фахівців-аграріїв, висувають високі вимоги до їх кваліфікації. Соціально-педагогічними факторами, які детермінують зміни у продуктивній професійній підготовці підготовці студентів, є:

- швидка плінність наукових знань, яка примушує спеціаліста постійно поповнювати свій професійно-теоретичний потенціал;

- необхідність у здатності спеціаліста адаптуватися до швидко змінюваних виробничих умов, а також творча, перетворювальна спрямованість його професійної діяльності;

- інтеграційні процеси в науці, які вимагають від спеціаліста умінь працювати в суміжних галузях;

- актуалізація виробничо-організаторських функцій у загальній структурі професійної діяльності спеціаліста.

Безперечно, технічні дисципліни є циклом самостійних наукових дисциплін, оскільки їх власну базу складає чітка аксіоматична система вихідних положень, на підставі яких розроблені ефективні загальні методи досліджень завдань виробництва. Означені методи є науково-теоретичною базою для розвитку сучасної техніки.

У навчально-виховному процесі технічні дисципліни відіграють виняткову роль. Адже під час їх вивчення у студента формується технічне мислення, вміння ставити практичні завдання і доводити їх розв'язування до логічного кінця, до числового результату з достатньою для практики точністю.

Безперечно, можна дійти висновку, що технічні дисципліни мають посідати чільне місце згідно з тією роллю, яку вони відіграють у процесі продуктивної професійної підготовки майбутніх аграріїв.

На нашу думку, саме впровадження нових педагогічних технологій має забезпечувати врахування постійно змінюваних умов аграрного виробництва. Адже майбутній спеціаліст повинен легко адаптуватися в нових виробничих умовах. Існуючий негативний фактор професійної підготовки – масовий випуск спеціалістів був пов'язаний, по-перше, з бажанням підготувати спеціаліста «на все життя», а, по-друге, підготувати «вузького» спеціаліста. Навчити одразу «всьому», що необхідно на практиці, неможливо, оскільки період зміни поколінь техніки і технологій наближається до тривалості навчання, а отримані знання застарівають раніше, ніж їх можна використати на практиці. Підготовка «вузьких» спеціалістів також не виправдовує себе, тому що швидкий розвиток виробничих технологій вимагає постійного оволодіння новими спеціальностями, засвоєння нових фундаментальних і професійних знань.

З огляду на проведений аналіз варто зазначити, що мета аграрної освіти полягає у продуктивній професійній підготовці спеціалістів, які усвідомлюють свою роль у суспільстві і відповідальність за рішення, прийняті ними. Це спеціалісти, котрі готові до самоосвіти, оволодіння новими знаннями, спеціальностями, перекваліфікації; здатні забезпечити розробку і проектування нової перспективної техніки і технологій, організацію сучасного аграрного виробництва. Реалізація окреслених цілей вимагає переходу до нової парадигми освіти, модернізації змісту та вдосконалення організації професійної підготовки майбутніх аграріїв.

У контексті вищезазначеного доречно підкреслити позитивний досвід організації навчального процесу, що накопичений аграрною освітою США. Зокрема, у наукових дослідженнях Ллойда Фіпса та Едварда Осборна вказується, що професійна аграрна освіта

США організовується за шістьма напрямками (програмами): агробізнес, агропромислові процеси, агротехніка, садівництво, агроресурси і лісництво, переробка агропродукції. Окремі напрями (програми) реалізуються за 5 курсами – від таких, що спрямовують студентів на вивчення тієї чи іншої програми і до курсів перепідготовки. Гнучкість організації навчання дозволяє студентам визначитися з напрямком. Причому, навіть при переході з однієї програми на іншу існує механізм зарахування кредитів, які отримав студент у процесі навчання на попередньому напрямку. Такий підхід дозволяє студентам професійно зорієнтуватися на вивченні тих програм, які найбільше відповідають їх професійним покликанням, і спонукає педагогічну громадськість до постійного пошуку відповідності між реальним змістом навчання і прогресуючим характером аграрного виробництва [6].

На основі здійсненого нами системного аналізу порушується питання вдосконалення процесу продуктивної професійної підготовки студентів у вищих аграрних навчальних закладах, де відбувається підготовка майбутніх спеціалістів, які мають бути здатними забезпечити розв'язання найближчих, а пізніше і перспективних завдань розвитку галузі аграрного виробництва в Україні. Це обумовлено тим, що якісна перебудова в системі неперервної освіти неможлива без зміни характеру і спрямованості навчального процесу в аграрній вищій школі, зміни психології мислення майбутнього фахівця.

Висновки з проведеного дослідження. Як показав аналіз досліджуваної в статті проблеми, потреба підвищення продуктивності навчального процесу у вищих аграрних навчальних закладах України, врахування суспільних, соціально-економічних і культурних змін, що проходять у країні, зміна пріоритетів науки і освіти як головних умов відродження української державності переростає в загальнодержавну проблему. Для її розв'язання навчальний процес у вищих аграрних навчальних закладах повинен здійснювати підготовку такого спеціаліста, який здатний самостійно, творчо мислити, володіти ґрунтовними професійними знаннями, вміннями, навичками, прийомами і методами впровадження передових технологій, мати організаторські здібності та сформовані особистісні якості, важливі для роботи у сфері аграрного виробництва. Такий підхід дозволить повніше реалізувати інтелектуальний потенціал студентів, задовольнити вимоги особистості і суспільства до освіти, створити умови для ефективної перебудови системи неперервної освіти в Україні за умови підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх спеціалістів у вищій аграрній школі.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів означеної проблеми, і перспективний напрямок у вивченні означених проблем ми вбачаємо в моделюванні процесу продуктивної професійної підготовки майбутніх аграріїв у вищій школі, що враховує сучасні соціально-економічні умови становлення ринкових відносин в Україні.

Список використаних джерел

1. Баккет М. Фермерское производство: организация, управление, анализ / Пер. с англ. А. С. Коленского. – М. : Агропромиздат, 1988. – 464 с.
2. Лазарев В. Когда работа не теряет ценности // Народное образование. – 1997. – № 9. – С. 128–131.
3. Лузан П. Г. Активізація навчання у сільськогосподарському вузі. – К. : ІАС УААН, 1996. – 186 с.
4. Лузан П. Г., Дьомін А. І., Рябець В. І. Формування активності студентів у навчанні. – К. : Вища школа, 1998. – 192 с.
5. Літвінчук С. Б. Методика викладання у вищій школі: навч. посіб. – Миколаїв. – 2011. – 250 с.
6. Літвінчук С. Б., Тайхриб К. А. Дидактичні аспекти професійної підготовки студентів-аграріїв // Педагогічні науки. – 2017. – Випуск LXXVIII, Т.1. – С. 177–181
7. Lloyd I. Phipps, Edward W. Osborne. Agricultural education in Public Schools. Danville, Illindis. – 1988. – 593 p.

К. М. Горбунова, А. П. Галеева, С. Б. Литвінчук,
 ННАУ, г. Николаев, Україна

СОЦИАЛЬНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ПРОДУКТИВНОЙ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ-АГРАРИЕВ

Статью посвящено проблемам дидактики высших аграрных учебных заведений. В аспекте проведенного исследования охарактеризовано социально-педагогические факторы, которые детерминируют положительные изменения в процессе профессиональной подготовки будущих специалистов сельского хозяйства. Проведено анализ педагогических условий модернизации учебно-воспитательного процесса в высших аграрных учебных заведениях.

Ключевые слова: продуктивная профессиональная подготовка; педагогические технологии; аграрная педагогика; социально-педагогические факторы; профессиональная деятельность; педагогические условия; технические дисциплины.

К. М. Gorbunova, A. P. Galieva, S. B. Litvinchuk,
 Mykolaiv National Agrarian University, Mykolaiv, Ukraine

SOCIAL AND PEDAGOGICAL FACTORS OF PRODUCTION FOR FUTURE SPECIALISTS OF AGRARIANS.

This article analyses the problems of didactics in agrarian high school. The author investigates and characterizes social-economic factors determining positive changes in the process of students' productive professional training. Also the analysis of the pedagogical conditions of modernization of education-teaching process in agrarian high school is given.

One of the main problems of the didactics of agrarian educational institutions is the problem of the content of education. It is at the crossroads of dialectical contradictions between the increase in the knowledge of future specialists and the limited learning process in time, between the breadth of the profile of vocational training and the depth of specialization, as well as between the pace of progress in scientific knowledge in the field of agrarian production and conservatism of training.

Didactic hypothesis, which is the basis of the content of the professional training of a future specialist, is that knowledge, skills and abilities in all disciplines being studied should be interconnected, systematized and transformed in conditions of future professional activity.

Modern conditions of agrarian production, advanced technologies, new machines and technical complexes require the formation of relevant knowledge, skills and abilities of future agricultural specialists, put forward high requirements for their qualification.

Undoubtedly, technical disciplines are a cycle of independent scientific disciplines, since their own base is a clear axiomatic system of starting positions, on the basis of which developed effective general methods of researching the tasks of production. The indicated methods are a scientific and theoretical basis for the development of modern technology.

One can conclude that technical disciplines should occupy a prominent place in accordance with the role they play in the process of productive training of future agrarians.

Key words: *productive professional training; pedagogical technology; agrarian high school; social-economic factors; professional activity; pedagogical conditions; engineering subjects.*

Рецензенти: **Болюбаш Н. М.**, канд. пед. наук, доцент, ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна;

Букач М. М., д-р пед. наук, професор МНУ ім. В.О. Сухомлинського, м. Миколаїв, Україна.

© Горбунова К. М., Галєєва А. П., Літвінчук С. Б., 2018

Дата надходження статті до редколегії 08.12.2018